

Lika barn leka bäst?

Vad är det egentligen som händer i Kimstad, Sjöbo, Bjurholm och Ljungaverk? Har rasismens spöke återuppstått ur det förflutnas skuggor och påbörjat en osalig vandring genom vårt land?

Visst skärs det pipor i vassen, och nog finns det en och annan träskalle. Sanningen är emellertid att även i Sjöbo är folk som folk är mest. Det som det hela handlar om är boendets externa effekter. Detta är en fråga som sällan behandlas i den politiska debatten, trots att de problem som sammanhänger med den är centrala. Den påverkar viktiga ställningstaganden som den enskilde gör, den har stor betydelse för samhällsutvecklingen.

Hur viktiga är våra grannar för oss? Den som vill tala om solidaritet börjar gärna med att tala om den omsorg som de flesta visar sina närstående – inom familjen, bland arbetskamrater eller mellan grannar. Få fördjupar sig i sådana sammanhang i den aspekten att just dessa närstående har vi i större eller mindre utsträckning själva valt. Valmängden är sällan obegränsad och i vissa fall finns det inga alternativ alls, men ofta går det ändå att göra val och dessa hör till de som vi uppfattar vara livets mest betydelsefulla.

Grannar väljer vi i första hand när vi flyttar. Det som särskiljer Sjöbo och Kimstad från det vardagliga segerregeringssträvande, som de flesta av oss någon gång deltagit i, är den indis-kreta metoden; att invånarna har använt "voice" istället för "exit". Det verkligt uppseendeväckande har varit att somliga öppet har visat sin ovilja

mot att bo grannar med en viss sort människor, inte att det denna gång gällde just flyktingar.

Det kan finnas goda skäl till att inte gärna tala om detta att vi väljer våra grannar. De val vi gör avspeglar även våra mindre vackra sidor; våra fördomar om oss själva och andra.

Främlingskap kan vara en orsak till att vi gör skillnad på folk och folk. Främlingar kan uppfattas vara ett hot mot sociala mönster och värden som har etablerats bland de boende i ett område (igenkännande, social kontroll etc). Men skillnaderna beror även på person. De önskade egenskaperna hos grannarna kan vara positivt definierade (andra barnfamiljer, andra arbetare eller andra akademiker), eller negativt definierade (ej fridstörare). I avsaknad av fullständig information om den enskilda individen bildar vi oss en uppfattning genom att se på vissa indikatorer – social ställning, ålder och, som i Sjöbo, nationalitet. Det som synes verka fördomsfullt, och säkert i många fall är det, har på detta sätt ytterst en rationell grund.

Eftersom sådan information om oss själva är viktig för andra, och därmed i sin tur för oss, så skickar vi på olika sätt ut signaler för att meddela vad vi är för sort. Detta är sådant som varje bilförsäljare känner till. Redan detta exempel antyder att denna signaltrafik kan vara synnerligen resurskrävande.

Det är emellertid inte självklart att sådana önskemål om goda grannar behöver leda till en långt gånge seg-

regering i boendet. På en väl fungerande bostadsmarknad är de samband som finns mellan olika personers boende inte en extern utan en prissatt effekt. Prisbildningen ger en automatiskt verkande mekanism som motarbetar segregering. Det kommer att vara dyrt att bo i attraktiva områden och billigt att bo på andra ställen. Segregering försvåras, men förhindras inte. Om inkomst- och förmögenhetsfördelningen är ojämn finns det all anledning att vänta att detta kommer att slå genom även i boendet.

Den starka boendesegregering som kan iakttas i många andra länder, t ex USA, avspeglar således till stor del inkomst- och förmögenhetsskillnader. Det är mer märkligt att boendet i Sverige, särskilt i storstadsområden, är så pass segregerat och att utvecklingen tycks gå mot en ökad uppdelning.

Boendesegregeringen i Sverige följer i viss mån stadsdelar och bostadsområden. Till stor del går emellertid skiljelinjen mellan olika upplåtelseformer. Attraktiva områden domineras av egna hem och bostadsrätt. Problemområdena utgörs ofta av de allmännyttiga bostadsföretagens hyreshusområden. De stabila barnfamiljerna lämnar dessa och kvar blir ensamstående mödrar med barn, pensionärer, socialhjälpstagare, missbrukare och ungdomar.

I storstadsområdena är skillnaderna ibland dramatiska. Eftersom barnen präglas så starkt av sin uppväxtmiljö kan detta ofta avläsas särskilt tydligt i skolorna. Oroliga barn ger stökiga klasser. Genom att både barnfamiljer och lärare flyttar uppstår ett självförstärkande negativt urval. Eftersom det möjligen skulle kunna vara skolan som kan balansera brister

i hemmiljön får sådana premisser för skolarbetet vittgående konsekvenser; framtidens nya underklass formas.

Att skiljelinjen går mellan upplåtelseformer är tänkvärt. Det klassamhälle som nu växer fram är skapat av den politik som har bedrivits under efterkrigstiden; av en politik som ytterst har haft till syfte att bekämpa klassamhället.

Ett skäl till att det har gått som det har gått är miljonprogrammets starka inriktning på kvantitet. De ensartade bostadsområdena är emellertid bara en del av förklaringen (f ö har husen många goda kvaliteter; lägenheterna är ofta ljusa, rymliga och välplanerade). För det första introducerar hyreskontraktet en rad svår bemästrade incitamentsproblem. Resultatet av de boendes insatser för att underhålla bostaden och områdets miljö förvandlas till en kollektiv nyttighet. Tidigare fanns portvakter som såg till att det fungerade ändå. När denna funktion försvann därför att den blivit alltför dyrbar så försvann en viktig del av den sociala ordningen i hyresområdena. Vidden av de incitamentsproblem som hyresrätten medför kan kanske enklast avläsas ur den, efter 15 år av energibesparingskampanjer, betydligt högre varmvattenförbrukningen per person i jämförelse med övriga upplåtelseformer.

Vidare sker tilldelningen av lägenhet genom anvisning. Möjligheten att välja är begränsad. För den som avser att bosätta sig varaktigt kan redan detta vara ett skäl att undvika hyresrätt.

Än viktigare torde emellertid vara att den kraftiga subventioneringen av boendet har medfört att skillnader i de boendes värdering av bostäder i

olika områden endast i begränsad och snedvriden form har kommit att avspeglas i boendekostnaderna. Den prismekanism som skulle kunna motverka segregering har haft små möjligheter. För det första har prisrelationerna snedvridits. För det andra har nedpressningen av bostnadskostnaderna, sådana de ter sig för den enskilde, under den faktiska nivån inneburit att relativa kostnadsskillnader mellan olika bostäder varit av en i förhållande till inkomsten liten storlek.

Frågan är om det inte är i detta perspektiv som den fördelningspolitiska debatten kring skattereformen främst borde föras. Även från fördelningspolitisk synpunkt gäller det att skilja på statiska och "dynamiska" effekter av reformen. En minskad subventionering av boendet kan vara en fördelningspolitiskt angelägen åtgärd, även om den är neutral med avseende på de omedelbara fördelningsmässiga konsekvenserna.

Fördelningspolitiken bör inriktas på medel som stärker den generella betalningsförmågan, som t ex barnbidrag. Att ytterligare höja bostadsbidragen, istället för att använda sådana medel, kan inte endast från effektivitetssynpunkt ge skadliga långsiktverknningar, pga progressionseffekter och snedvridning av bostadsefterfrågan, utan kan även tänkas bidra till en fortsatt boendesegregering.

Slutligen finns det skäl att på allvar diskutera allmännyttans framtid. I Kina och i Östeuropa upplöses folkkommuner och jordbrukskooperativ. Jorden fördelas bland dem som brukar den. Är inte den egna bostaden lika viktig för svensken som den egna torvan är för kinesen? Leder omvandling till bostadsrätt till ökad eller minskad segregering? Kan boendesegregeringen bli större än vad den är idag?

LARS HULTKRANTZ